

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Blok 1 Vrouwen in de kunst

1 maximumscore 2

De antwoorden moeten de volgende strekking hebben:

- In de zeventiende eeuw werd de Republiek der Nederlanden een belangrijk handelscentrum met betrekkingen in heel Europa en ver daarbuiten (V.O.C.). Het gevolg daarvan was een bloeiende economie en een welvarende bevolking 1
- één van de volgende: 1
 - (maatschappelijk) De Nederlandse handel verliep voornamelijk over zee, waardoor veel mannen lange tijd van huis waren. Hun vrouwen droegen intussen de verantwoordelijkheid voor de zaken thuis.
 - (economisch) De bloeiende economie zorgde ervoor dat ook vrouwen (op grotere schaal dan in het buitenland) handel dreven en/of diensten en producten te gelde maakten.

2 maximumscore 2

De antwoorden moeten de volgende strekking hebben:

- De heersende moraal werd bepaald door de calvinistische leer, die materiële welvaart afkeurde omdat het een bron van verleidingen was: daarom ontstond moreel onbehagen (dat werd gecompenseerd door uitgaven aan vrome doelen, omdat welvaart verantwoord moest worden aangewend) 1
- Het huishouden werd ‘gemoraliseerd’: door huis en haard schoon te houden, hield de deugdzame huisvrouw de omgeving figuurlijk schoon van zonden en/of een net huishouden vormde een tegenwicht voor zondige verlokkingen van de weelde / wereldse ijdelheid 1

Vraag	Antwoord	Scores
3	<p>maximumscore 2</p> <p>De antwoorden moeten de volgende strekking hebben (twee van de volgende):</p> <ul style="list-style-type: none"> - De vrouwen zitten plechtig aan een tafel terwijl van ieder de specifieke bestuurstaak wordt weergegeven (voorzitter heeft een boek voor zich, secretaris maak aantekeningen op een lei, penningmeester telt het geld): ze laten zien dat ze weten wat besturen inhoudt en/of dat ze het geld / de zaken goed beheren. - De opstelling van de vrouwen laat een hiërarchie zien: de regentessen (zitten en) kijken ons aan, de (dienende) binnenmoeder wendt haar blik af, waardoor duidelijk is dat de regentessen hier de baas zijn. - Het verhaal van Lazarus op de achtergrond verbindt het besturen met een christelijk (en dus verheven) doel: de vrouwen houden zich bezig met goede werken en/of zijn barmhartig. 	
	per juist antwoord	1
4	<p>maximumscore 2</p> <p>twee van de volgende:</p> <ul style="list-style-type: none"> - De schilder kon zich onderscheiden door de mate waarin hij in staat was een goed gelijkend portret te maken (met adequate stofuitdrukking en/of een virtuoze vormgeving). - Hij kon zich onderscheiden met een bijzondere oplossing voor eenheid in de compositie, waarbij de individualiteit van de verschillende personen behouden bleef (met hun functie en/of rang). - Hij kon zich onderscheiden door een levendige opstelling van alle individuen (door blikrichting, houding en gebaren van de personen). - Hij kon zich onderscheiden met een passende voorstelling op de achtergrond die eruditie verraadt (bijvoorbeeld een historieschildering). 	
	per juist antwoord	1
5	<p>maximumscore 3</p> <ul style="list-style-type: none"> • Door opdrachten: overheden of kapitaalkrachtige burgers verleenden opdrachten • Door verkoop: de schilder kon (zich specialiseren in een bepaald genre en) zijn werk op de vrije markt / aan verzamelaars / bij loterijen verkopen (de kwaliteit en/of de zeldzaamheid van het werk bepaalde de inkomsten ervan) • Door lesgeven: een meester-schilder leidde leerlingen op die daarvoor leergeld betaalden 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
6	<p>maximumscore 3</p> <p>De antwoorden moeten de volgende strekking hebben (drie van de volgende):</p> <ul style="list-style-type: none"> – Een meester-schilder kan een karakter weergeven en Leyster portretteert zichzelf als een opgewekte vrouw vol zelfvertrouwen en/of in een nonchalante/ontspannen pose (ze leunt achterover en kijkt de toeschouwer met een glimlach recht in het gezicht). – Een meester-schilder is bekwaam in het uitbeelden van details en/of stofuitdrukking zoals hier bijvoorbeeld te zien is in de kraagrand en/of heeft (tegelijkertijd) een vlotte kwaststreek (die in de zeventiende eeuw zeer bewonderd werd), te zien in bijvoorbeeld de rok en de mouw. – Een meester-schilder geeft aan in welk genre hij excelleert en Leyster schildert vooral (vrolijke gezelschappen en) musicerende mensen: op de ezel staat het schilderij van een vrolijke man met een viool. – Leyster toont de status van een meester-schilder door zichzelf in rijke kleding af te beelden, waarmee ze laat zien dat ze van haar werk kan leven. 	
	per juist antwoord	1
7	<p>maximumscore 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • Veel burgers leerden een instrument bespelen als onderdeel van hun opvoeding • Gegoede burgers maakten vaak muziek in een collegium musicum (onder leiding van beroepsmusici) 	1 1
8	<p>maximumscore 3</p> <p>(De muziek is relatief eenvoudig, want) drie van de volgende:</p> <ul style="list-style-type: none"> – (melodie) de melodie kent veel herhalingen en/of heeft een kleine omvang of verloopt in kleine stappen (intervallen). – (ritme) het ritme bestaat uit veel gelijke notenwaarden/een beperkt aantal notenwaarden/heeft weinig variatie en/of het ritme van de muziek volgt het ritme van de tekst. – (toonhoogte) de zangmelodieën bewegen (voornamelijk) parallel / de samenklank is homofoon / de baspartij speelt voornamelijk grondtonen. – (tempo) het tempo is matig snel. 	
	per juist antwoord	1
9	<p>maximumscore 1</p> <p>Omdat de liederen vaak gezongen werden ‘op de wijze van’, dus op de melodie van een ander lied dat men al kende (en de meeste mensen waren het muziekschrift niet machtig).</p>	

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

10 maximumscore 2

twee van de volgende:

- Het is een complexe vorm van meerstemmigheid (polyfoon) / de verschillende zangers zetten steeds na elkaar in (en moeten niet alleen hun eigen partij maar ook die van de anderen beheersen).
- De zangers moeten het notenschrift kunnen lezen / goed van blad kunnen zingen (en tegelijkertijd hun eigen partij en die van anderen kunnen lezen).
- De muziek wordt zonder instrumenten uitgevoerd, dus de zangers zijn voor ritme en harmonie (akkoorden) op elkaar aangewezen (zonder de steun van instrumenten).

per juist antwoord

1

11 maximumscore 2

De antwoorden moeten de volgende strekking hebben (twee van de volgende):

- De gesloten ogen verwijzen naar een contemplatieve / intuïtieve / innerlijke / emotionele inhoud: de kunstenaar sluit haar ogen, vouwt haar handen en keert zich naar binnen en/of concentreert zich op haar innerlijk.
- De titel *Sleep of reason* wijst naar het loslaten van het bewuste, waardoor het intuïtieve / spontane / onbewuste op kan komen.
- De ongedetailleerde / schetsmatige / expressieve manier van schilderen / vormgeving geeft het idee van vluchtigheid / een momentopname en/of de vormgeving versterkt het intuïtieve / emotionele / persoonlijke.

per juist antwoord

1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

12 maximumscore 2

Het antwoord moet de volgende strekking hebben:

De roem is niet terecht, want (één van de volgende):

- Dumas gebruikt een foto/filmstill die door een ander is gemaakt, een beeld uit de massamedia dat ze (schetsmatig) naschildert: dit lijkt gemakzuchtig en zonder tekst en uitleg kun je uit het schilderij niet afleiden dat er een diepere betekenis in zit.
- het oorspronkelijke (film)beeld, dat rechtstreeks uit de massamedia komt, is al krachtig/aangrijpend en je kunt je afvragen wat het schetsmatige / sterk vereenvoudigde / onacademische / grof geschilderde werk van Dumas aan dat beeld toevoegt (als je niet weet wat de kunstenaar beoogt).

of

De roem is terecht, want: (één van de volgende):

- met dit werk en deze titel (*The Image as Burden*) confronteert Dumas (zichzelf en) de beschouwer met de problematiek van de kunst in deze tijd van beeldcultuur/massamedia: een schilderij moet nu méér zijn dan een image/afbeelding/beeld/voorstelling (het beeld is daarom een last geworden) en door dat te laten zien geeft ze het werk een extra betekenislaag en/of visualiseert ze een opvatting over schilderkunst.
- de kwaliteit schuilt in de (gelaagde) betekenis en/of uitdrukingskracht van het werk waaruit maatschappelijke reflectie blijkt: Dumas vertaalt een feitelijk gegeven uit de massamedia (krantenfoto) / low art naar een menselijk, archetypisch / high-art-thema (bijvoorbeeld de eigen sterfelijkheid).

Opmerking

Als alleen de argumentatie (bij terechte of onterechte roem) of alleen de relatie met beelden uit de massamedia juist is, 1 scorepunt toekennen.

Blok 2 Wraakgodinnen

13 maximumscore 1

Het antwoord moet de volgende strekking hebben (één van de volgende):

- In de negentiende eeuw ontstond belangstelling voor de lokale en nationale geschiedenis en/of wilde men 'immaterieel' erfgoed bewaren: (informeel, oraal doorgegeven) volksverhalen en legendes werden gezien als bronnen voor de eigen en/of nationale geschiedenis.
- De oude legendes bevatten irrationele / sprookjesachtige elementen, die aansloten bij het (romantische) verlangen de alledaagse (materialistische) werkelijkheid te ontvluchten (escapisme).

Vraag	Antwoord	Scores
14	<p>maximumscore 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wili's passen bij de romantische fascinatie voor het irrationele / het fantastische / de dood • Wili's hebben een lieflijk, beeldschoon uiterlijk, maar zijn wrede, wraakzuchtige wezens die mannen doden. Deze tegenstelling maakt hen 'subliem' omdat het sublieme tegelijkertijd aantrekkelijk is en angst aanjaagt 	<p>1</p> <p>1</p>
15	<p>maximumscore 3</p> <p>drie van de volgende:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Hij zoekt naar alle kanten uitwegen om te ontsnappen, maar overal verschijnen wili's die hem terugsturen. – De vrouwen sluiten hem in door een 'molen-' of kruisformatie. – Hij wordt van de ene groep wili's naar de andere geduwd tot hij uitgeput raakt. – Hij wordt vastgehouden in een ronddraaiende formatie en/of in een gesloten cirkelvorm gevangen gehouden. – Uitgeput wendt hij zich tot Myrtha en smeekt haar (met gebaren) om genade, maar zij geeft met armgebaren (in elkaar draaiend boven haar hoofd) aan dat hij moet doordansen (tot de dood erop volgt: gekruiste vuisten). – Alle vrouwen (in een lange diagonale rij) sturen hem genadeloos weg door hand/armgebaren en/of voeren hem letterlijk af. 	<p>1</p>
	<p>per juist antwoord</p>	<p>1</p>
16	<p>maximumscore 2</p> <p>De antwoorden moeten de volgende strekking hebben:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De politieke macht van de adel verdween in de negentiende eeuw en/of moest gedeeld worden met de rijke burgerij (en de oude tegenstelling tussen adel en plattelandsvolk, waarbij een graaf nooit met een boerenmeisje zou kunnen trouwen, verdween) • De (geïndustrialiseerde) burgermaatschappij was een klassenmaatschappij met standsverschillen tussen (rijke) burgers en de (door de industrie ontstane) arbeidersklasse 	<p>1</p> <p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
17	<p>maximumscore 2</p> <p>De antwoorden moeten de volgende strekking hebben:</p> <ul style="list-style-type: none"> • (verbeelding van wraak/wraakgevoelens) Bij Graham is sprake van expressionisme / uitdrukking van een hevige emotie door middel van het lichaam (en de gebaren / gelaatsuitdrukking), terwijl het romantisch ballet (zonder emotie) de wraak verbeeldt via esthetische principes in de choreografie (pantomime en formaties) • één van de volgende: <ul style="list-style-type: none"> – Bij Graham komt de beweging vanuit de torso, terwijl het romantisch ballet uitging van een onbeweeglijk torso (met vrij bewegende ledematen). Het gaat dus om een (krachtige) expressieve beweging (contraction and release) die van binnen komt, in plaats van om esthetische elegantie. – De vloer is bij Graham expliciet onderdeel van de expressie, waardoor de danseres, op haar blote voeten, stevig is ‘geaard’, terwijl in het romantisch ballet op spitzen naar het zwevende, lichtvoetige wordt gestreefd. 	1 1
18	<p>maximumscore 2</p> <p>De antwoorden moeten de volgende strekking hebben:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Als de danseres de constructie/het object ingaat en/of het als een kledingstuk ‘aantrekt’, jaagt zij met de scherpe stekels anderen weg of valt hen aan, wat haar agressief en/of letterlijk onbenaderbaar maakt • Zij wordt tevens een (eenzame) gevangene van zichzelf, omdat de constructie haar en haar bewegingen inperkt, zoals jaloezie een emotie is die de persoon (verteert en) isoleert 	1 1
19	<p>maximumscore 2</p> <p>De antwoorden moeten de volgende strekking hebben (twee van de volgende):</p> <ul style="list-style-type: none"> – Medea speelt (in stemgeluid en lichaamstaal) op onrustige wijze haar onbegrip voor het handelen van de mannen, terwijl die haar rustig aan blijven kijken / haar niet lijken te begrijpen (en nauwelijks serieus nemen). – Medea is in het tweede deel van de scène een klein onderdeel van een totaalshot, terwijl de mannen in close shots of mediumshots gefilmd zijn, waardoor haar eenzaamheid wordt benadrukt. – Medea is in elk shot waarin zij te zien is alleen (en in het tweede deel ook dolend) terwijl de mannen in elk shot minstens met tweeën zijn, waardoor benadrukt wordt dat zij een vreemde is in dit gezelschap. 	1
	<p>per juist antwoord</p>	1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Blok 3 Man of vrouw

24 maximumscore 2

De antwoorden moeten de volgende strekking hebben:

- (verandering) Op afbeelding 1 dragen de vrouwen een korset dat hun vrouwelijke vormen (borsten, taille, heupen: zandlopersilhouet) benadrukt en/of hun bewegingsvrijheid inperkt (mede door de lange rokken); op afbeelding 2 dragen ze losse / ongetailleerde / korte kleding die comfortabel is (en die hun vrouwelijke vormen minder accentueert) 1
- De emancipatie die de vrouw maatschappelijk bevrijdde, werd weerspiegeld in een modebeeld waarin het knellende korset (ook letterlijk) verdween en plaatsmaakte voor losse kleding die de vrouw meer (bewegings)vrijheid gaf 1

25 maximumscore 1

Het antwoord moet de volgende strekking hebben:

In de Eerste Wereldoorlog waren de mannen aan het front en namen vrouwen de werkplekken van die mannen in. Zo kregen ze toegang tot (alle) beroepen / konden ze zelf een inkomen verwerven en werden ze onafhankelijk(er) en zelfverzekerd.

26 maximumscore 2

Het antwoord moet de volgende strekking hebben:

- Een theekopje is een symbool van huiselijkheid en verwijst naar de (verzorgende) rol van de moeder of gastvrouw/huisvrouw 1
- De vacht/het bont verwijst enerzijds naar het zachte, aaibare, anderzijds naar het ongetemde, wilde, dierlijke dat dit traditionele vrouwbeeld doorbreekt en/of door serviesgoed met bont te bekleden wordt het onbruikbaar en ontstaat vervreemding, wat als een metafoor kan worden gezien voor het doorbreken van de traditionele vrouwenrol 1

27 maximumscore 2

De antwoorden moeten de volgende strekking hebben:

- positief (één van de volgende): 1
 - Dankzij deze positie kan een kunstenares bekendheid verwerven en/of de band met een beroemde kunstenaar gaf haar aanzien en/of publiciteit.
 - Een kunstenares kan zo in contact komen met andere (avant-garde) kunstenaars waardoor ze zich in een stimulerende artistieke omgeving bevindt.
- negatief: Door de rol van muze (fungeert ze vooral als inspiratiebron en) zou haar eigen kunstenaarschap gemakkelijk onderbelicht kunnen blijven 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

28 maximumscore 1

Het antwoord moet de volgende strekking hebben:

De conventie dat het belangrijk is wie het kunstwerk heeft gemaakt: door niet als zichzelf maar als een ander (in dit geval een vrouw) te signeren, geeft Duchamp aan dat het kunstwerk voor zichzelf moet spreken en/of dat het er niet toe doet wie de maker is (het gaat om het werk of om het idee, niet om de - al dan niet beroemde - maker).

29 maximumscore 3

- twee van de volgende: 2
 - Ziggy is een man die vrouwelijk aandoet doordat hij zijn haar heeft geverfd en/of make-up draagt (over een gladgeschoren gezicht) wat destijds over het algemeen alleen vrouwen deden.
 - Hij heeft een ‘unisex’ kapsel dat zowel bij mannen als bij vrouwen in de mode was.
 - Hij draagt een strak glitterpak dat in die tijd ook door vrouwen werd gedragen en/of het strakke pak toont een lichaam dat niet uitgesproken mannelijk of vrouwelijk is.
 - Zijn act / mimiek / bewegingen zijn niet uitgesproken mannelijk of vrouwelijk: hij slaat bijvoorbeeld glimlachend een arm om de man naast hem en flirt dan zoals een vrouw zou doen.
 - Als man zingt hij met een hoge (vrouwelijke) stem.

Opmerking

Als één antwoord juist is, 1 scorepunt toekennen.

- (ophef) Met zijn androgyne uiterlijk schiep hij verwarring (en belichaamde hij de bevrijding van de seksuele identiteit) bij oudere generaties met conservatievere waarden, die een duidelijke (rollen)scheiding tussen mannen en vrouwen hadden 1

30 maximumscore 2

De antwoorden moeten de volgende strekking hebben:

- De boodschap is dat je kunt ontsnappen aan de harde werkelijkheid door je geest te verruimen (al dan niet met behulp van bewustzijnsverruimende middelen) en/of dat muziek, dans, speelsheid en fantasie de jeugd een uitweg bieden om van het leven te kunnen genieten 1
- De muziek ondersteunt deze (positieve) fantasiewereld door een melodie die gemakkelijk in het gehoor ligt (in majeure) / up tempo / typerend is voor de popmuziek (‘Glamrock’) en is daarmee een middel om een toestand van geestverruiming te bereiken 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

31 maximumscore 1

Het antwoord moet de volgende strekking hebben:

Bowie is een postmodern kunstenaar omdat er in het denken van het postmodernisme niet één waarheid is: je kunt kiezen wie of wat je wilt zijn en dus ook steeds een andere seksuele identiteit aannemen.

32 maximumscore 3

De antwoorden moeten de volgende strekking hebben (drie van de volgende):

- (grime) Stromae is half als man, half als vrouw gegrimed, zodat alle eigenschappen in één mens verenigd zijn: daarmee wordt aangegeven dat mannen en vrouwen in wezen hetzelfde zijn.
- (spel) Hij acteert afwisselend als man (met overdreven lompe gedrag) en als vrouw (met elegant gedrag), zoals een mens steeds ander gedrag kan vertonen.
- (kleur) Bij de wisseling verandert de kleur (rose is de wereld van de vrouw, groen die van de man) van het decor en/of de attributen, alsof het er maar om gaat in welk licht je de wereld beziet, of: bij rose licht is de vrouwelijke kant zichtbaar (de liedtekst gaat over de relatie gezien vanuit het vrouwelijke perspectief en wordt door de vrouw gezongen) en bij groen is de mannelijke kant aan de beurt.
- (decor) De man/vrouw-scènes (wisselen elkaar af en) lopen vloeiend in elkaar over: Stromae loopt van de mannenwereld (met de blonde vrouw erin) zonder duidelijke overgang door in de vrouwenwereld (met de zwarte man) waardoor deze werelden in feite dezelfde wereld zijn.

per juist antwoord

1

Bronvermeldingen

Blok 1

- afbeelding 1 www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/SK-A-2860, laatst geraadpleegd oktober 2015
- afbeelding 2 www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/SK-C-1191, oktober 2015
- afbeelding 3 www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/SK-C-419, oktober 2015
- afbeelding 4 www.nga.gov/content/ngaweb/education/teachers/lessons-activities/self-portraits/leyster.html, december 2014
- afbeelding 5 www.magnoliabox.com/content/nor, oktober 2015
- afbeelding 6 www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/SK-C-140, oktober 2015
- afbeelding 7, 8 www.rijksmuseum.nl/en/collection/SK-A-1972, oktober 2015
- afbeelding 9, 10 Veldhorst, N., *Zingend door het leven. Het Nederlandse liedboek in de Gouden Eeuw*, Amsterdam 2009
- afbeelding 11 red. Coelewijn, L., e.a., *Marlene Dumas, The image as Burden*, Amsterdam 2014
- afbeelding 12 <http://artobserved.com/artimages/2010/03/Marlene-Dumas-in-front-of-self-portrait-The-Sleep-of-Reason-2009-press-preview-for-Against-the-Wall-David-Zwirner-2010.jpg>, december 2014
- afbeelding 13 www.stedelijk.nl
- afbeelding 14 <http://legendarygretagarbo.com/camille.html>, december 2014
- filmfragment 1 www.stedelijk.nl/tentoonstellingen/marlene-dumas-the-image-as-burden, maart 2015
- geluidsfragm. 1 cd bij *Een muziekgeschiedenis der Nederlanden*, Amsterdam 2001
- geluidsfragm. 2 www.youtube.com/watch?v=-WDd2I58f0o, oktober 2015

Blok 2

- afbeelding 1 <http://collections.vam.ac.uk/item/O102541/adele-dumilatre-as-myrrha-in-print-bouvier-jules/>, laatst geraadpleegd oktober 2015
- afbeelding 2 www.pinterest.com/pin/32369691047716000/, oktober 2015
- afbeelding 3 www.pinterest.com/pin/561753753491594301/, oktober 2015
- filmfragment 1 www.youtube.com/watch?v=Gd_Icew-ooM, oktober 2015
- filmfragment 2 www.youtube.com/watch?v=kPCjFuMbtT4, oktober 2015
- filmfragment 3 www.youtube.com/watch?v=kPCjFuMbtT4, oktober 2015
- filmfragment 4 www.youtube.com/watch?v=ATQ_Qi5Pzrw, oktober 2015
- filmfragment 5 www.youtube.com/watch?v=ATQ_Qi5Pzrw, oktober 2015
- filmfragment 6 www.youtube.com/watch?v=S113HqPm-Zg, oktober 2015

Blok 3

- afbeelding 1 www.nsmbl.nl/streetstyle-in-london-en-parijs-in-1900/#p=8&gal=2, oktober 2015
- afbeelding 2 www.buro247.ru/local/images/buro/women-in-the-1920s--flat-rock-org_jpg_1322569591.jpg, oktober 2015
- afbeelding 3 http://media.virbcdn.com/cdn_images/resize_1024x1365/f1/8cf63922a8ecc591-chanel.jpg, oktober 2015
- afbeelding 4 www.moma.org/collection/works/80997, oktober 2015
- afbeelding 5 www.moma.org/collection/works/48197?locale=en, oktober 2015
- afbeelding 6 http://c300221.r21.cf1.rackcdn.com/man-ray-9-rrose-selavy-marcel-duchamp-1921-1346015281_org.jpg en www.philamuseum.org/collections/permanent/56973.html, oktober 2015

-
- afbeelding 7 <https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/originals/11/56/db/1156dbd2791d092d39175a869ab4c6a7.jpg>, oktober 2015
- afbeelding 8 www.bowiewonderworld.com/images/photos/60s/db67paisl.jpg,
www.impactnottingham.com/wpcontent/uploads/2015/08/81iq05C37SL._SL1300_.jpg?51f7a7, <http://classicalbumsundays.com/wp-content/uploads/2011/05/bowie1.jpg> en
www.independentfashiondaily.com/cms/wp-content/uploads/2012/05/thin-white-duke.jpg,
 allen voor het laatst geraadpleegd oktober 2015
- filmfragment 1 www.youtube.com/watch?v=4B5zmDz4vR4, oktober 2015
- filmfragment 2 www.youtube.com/watch?v=CAMWdvo71Is, oktober 2015
- tekst 4 Naar: www.soundzmagazine.nl/interviews/essentieel-david-bowie, april 2015
- tekst 5 www.deamerikaan.nl/amerikaan/html/contributions.jsp?number=9137&diarynumber=2908, april 2015